

Мирослава Чорна

ЦІКАВА ГРАМАТИКА ДЛЯ ДОПИТЛИВОГО ГНАТИКА

Посібник для поглибленого вивчення
української мови

4 клас

У двох частинах

Частина 1

Тернопіль
Навчальна книга – Богдан

УДК 811.161.2(075.2)

Ч-75

Рецензенти:

доктор філологічних наук, професор Львівського
національного університету ім. Івана Франка
Сербенська О.А.

кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови
Львівського національного університету ім. Івана Франка
Терлак З.М.

вчитель-методист СШ № 100 м. Львова
Кузьмич Г.Г.

вчитель-методист школи-садка № 94 м. Львова
Філь Н.П.

Художник — Грабар Д.І.

Чорна М.М.

Ч-75 Цікава грамати́ка для допитливого Гнатика : посібник для поглибленого вивчення української мови : 4 кл. : у 2-х ч. Ч. 1. / М.М. Чорна. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2023. — 208 с. + 16 с. вкл. : іл.

ISBN 978-966-10-7075-1

Даний посібник містить навчальний матеріал з української мови для загальноосвітніх шкіл відповідно до навчальної програми МОНмолодь-спорту України та Державного стандарту початкової освіти.

Матеріал видання взято із творів класичної та сучасної української поезії. Завдання сприятимуть формуванню національно-мовної особистості, яка характеризуватиметься інтелектом, мовленнєвою культурою і пам'яттю, емоційно-естетичним сприйняттям мови. Працюючи за цим посібником, учень стане самостійним творчим здобувачем знань, пізнаватиме тонкощі рідної мови, емоційно сприйматиме красу й силу рідного слова.

Посібник призначений для колективної чи індивідуальної роботи в класі, вдома, для факультативних занять з поглибленого вивчення української мови. Вміщений тут матеріал може зацікавити учнів середніх класів, де вивчаються мовознавчі розділи: лексика, фразеологія, морфологія. Він стане у пригоді і тим, хто прагне глибше осмислити духовний скарб рідної культури, оскільки пропонує пізнати етимологію рідного слова.

УДК811.151.2(075.2)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора та видавництва.*

ISBN 978-966-10-7075-1

© Чорна М.М., 2012

© Навчальна книга — Богдан, 2023

Слово українське тихе, а громом гримить із сивих століть...
Слово українське сяйливе, бо з сонця благословилося.
Слово українське вічне, як вічна під небесами його Матінка-Земля.
Слово українське живе, бо зродилося з Любові.
Слово українське сильне, бо зросло на Вірі.
Слово українське віще, бо несе під серцем Надію.
Слово українське чесне, бо освячене Правдою.
Слово українське заповітне, бо покликане здобути Волю.
Слухаймо рідне слово душею, бо воно із пісні народу виспівалося, із душ
синів і дочок України вияснилося, як молитва і сповідь у святу годину...

Ярема Гоян

ВСТУПНЕ СЛОВО

Кожна людина має душу. А душа прагне краси.

Що таке краса?

Відповідаючи на це запитання, тобі, напевно, довелося б назвати чимало понять та явищ. А серед них і слово, рідне слово.

Вже три роки ти, немов бджілка, збираєш солодкий нектар із запашного луку знань.

Вірю, що пережиті тобою прекрасні хвилини на уроках української мови за цей час перетворили тебе на справжнього словолюба.

Протягом трьох років у тебе були особливі уроки — уроки розвитку зв'язного мовлення. Ти вже багато вмієш: складати діалоги, усні твори на задану тему, оповідання за одним реченням, за поданим початком чи кінцівкою; вмієш спостерігати, порівнювати, узагальнювати факти, давати їм власну оцінку, розкривати певні закономірності, грамотно й логічно, образно й зрозуміло для інших висловлюватися.

У цьому навчальному році ти оволодієш секретами літературно-художньої діяльності, редагуватимеш тексти, писатимеш замітки до газети, складатимеш анотації на прочитані книги, творитимеш вірші.

Для тебе настає відповідальна пора. Це час підсумків, твоїх перших шкільних ужинок.

Пропонований твоїй увазі посібник складається з двох частин. Працюючи з ним, ти отримаєш широкий простір для власної словесної творчості і щоразу більше переконуватимешся, що за допомогою слова можна виражати найтонші відтінки почуттів до всього, створеного Богом.

Завдання посібника побудовані лише на поетичних текстах. Чому? А тому, що поезія шліфуватиме твою майстерність у доборі слів, осмисленні всього, що діється навколо.

Ще однією особливістю цієї книги є те, що ти самостійно вибиратимеш посильні на даний момент завдання: середнього (●), достатнього (▲) або високого (*) рівня.

Старайся не йти шляхом найменших зусиль. Спочатку виконай завдання середнього рівня. Не падай у відчай, якщо середній чи високий рівень виявиться тобі не під силу. Звернися до словників, довідників. Вони обов'язково тебе виручать.

У посібнику є цікаві завдання під рубрикою «Попрацюй учителем». Вони допоможуть тобі тренувати увагу, вчитимуть розпізнавати природу помилки, розуміти мовні явища, визначати орфограми, пунктограми. У результаті ти писатимеш контрольні роботи набагато грамотніше, а трохи згодом зможеш пояснювати незрозуміле своїм друзям.

Ребуси, кросворди, мовні ігри формуватимуть твій інтелект, розвиватимуть пам'ять, неабияк збагатять твій активний словник.

Зверни увагу на початки розділів. На цих сторінках вміщено оригінальні ілюстрації-таблиці, які теж тобі стануть у пригоді: по-перше, розділи мають поетичні назви, які допоможуть тобі збагнути суть змісту розділу; по-друге, ти легко запам'ятаєш основні граматичні категорії розділу.

Докладно вивчай таблиці. Вони допоможуть тобі усвідомити, що мова — це система, яка існує за певними законами, має свої закономірності. А в кінці кожної частини посібника є сторінки «Що забулося — те пригадається», де вміщено перелік змісту таблиць із посиланням на сторінку.

Видавництво «Богдан», яке значну увагу приділяє якісному виданню навчальної літератури, подбало про те, щоб малюнки посібника видати окремо в кольорі. Таким чином ти матимеш можливість добре виконувати завдання на уроках зв'язного мовлення. Ці малюнки ти ще зможеш використати як зразок на уроках образотворчого мистецтва, де швидко й вправно зображатимеш пейзажі, різні предмети у просторі.

З розділом «Перевір свої сили» починай працювати з першого уроку вивчення теми. Вірю, що наприкінці навчального року ти вже зовсім по-іншому вимовлятимеш рідне слово, бо знатимеш, який шлях довелося йому подолати, що пережити, щоб стати тобі рідним.

Вершин пізнання дивовижного світу рідного слова ти досягнеш тільки тоді, коли відкриєш своє серце, будеш дивитися зачудованими очима на світ, любитимеш людей і навчишся працювати заради них.

Мені дуже хочеться, щоб тобі вдавалося щодня відкривати якусь нову таїну рідного слова; щоб, пірнаючи у словесний океан, таланило вибирати тільки відшліфовану серцем і розумом дивину, передану тобі у спадок.

Успіхів тобі, дитино України!

Автор

Розділ I

ЩЕБЕЧЕ РІДНА МОВА СОЛОВ'ЯМИ

СЛОВО. ЛЕКСИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ СЛОВА

З давніх-давен цінувалося у людей вміння гарно висловлювати думки.

У сиву давнину проводили навіть своєрідні змагання між ораторами, проповідниками, поетами.

Мистецтву володіти словом треба вчитися. А з чого почати?

Так, ти правильно міркуєш.

По-перше, треба знати величезну кількість слів, їх значення.

По-друге, треба знати закони, як ці слова сполучити, щоб висловлена тобою думка була чіткою, зрозумілою, образною, словом — вишуканою.

Наша мова є однією з найбагатших, наймелодійніших мов світу.

Скарб ти одержав неоціненний. Але згодом, коли станеш дорослим, мусиш передати його у віно* іншим, тим, хто прийде після тебе.

Тридцять років тому українські вчені-мовознавці створили дивовижну 11-томну книгу. В ній зафіксовано близько 140 тисяч слів.

Життя не стоїть на місці. З'являються нові винаходи, зароджуються нові виробництва, складаються нові відносини між людьми.

І народжуються нові слова.

Три роки навчання у школі дали можливість тобі зрозуміти, що **предмет чи його ознаки можна назвати не лише одним словом, а багатьма**. І що більше буде таких слів, які називають по-різному той предмет, то детальніше ти опишеш його. А мова твоя буде барвистішою, соковитішою.

Йдеться про таку особливість нашої мови, як синонімія.

Барвінку, зимолюбку, всезелен,
з-під снігу соки п'єш земні жаждиво
і на землі цвітеш, як гобелен,
як наша мова — незбагненне диво.

Дмитро Білоус

Як гарно сказано поетом про улюблену рослину українців!

Нещодавно вийшов у світ «Словник синонімів української мови в 2-х частинах». Обов'язково зазирни до нього. Ці дві книги неабияк збагатять твої знання.

А пригадуєш веселого віршика:

Пита бабуся у внучки:

— Чому брудні у тебе ручки?

Кінець безкоштовного уривку. Щоби читати далі, придбайте, будь ласка, повну версію книги.